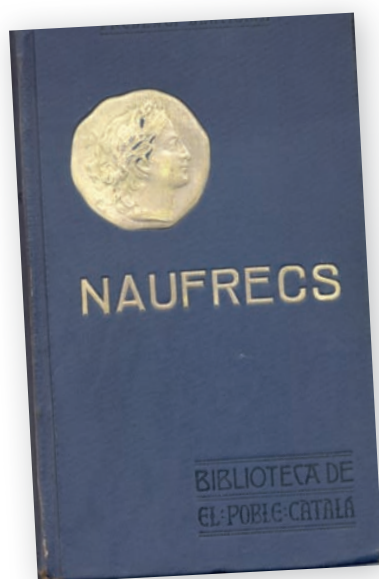

Banyoles a la novel·la catalana contemporània

Darrerament s'han publicat cinc novel·les amb Banyoles com a tema literari

L'any 2003 la Diputació de Girona va publicar l'*Atlas literari de les terres de Girona*, segles XIX i XX, a cura de Narcís-Jordi Aragó i Mariàngela Villalonga, dos volums de gran interès que recullen la presència de les terres gironines a la literatura contemporània. La part corresponent al Pla de l'Estany, a càrrec de Xavier Xargay, ressegueix la presència de Banyoles i de la seva comarca en poemes, contes, narracions, pregons de festa major, rondalles, llibres de viatges, memòries... Centrant-nos en les novel·les, la primera en què Banyoles apareix de manera destacada és *Nàufrags*, de Prudenci Bertrana (1907). La segona es va publicar quaranta-cinc anys després: *El cercle de foc*, de Ramon Planes (1952). Al cap de quaranta-dos anys més va aparèixer *Fugitius*, de Salvador Oliva (1994).

JORDI GALOFRÉ > TEXT

Si al llarg del segle XX es van publicar tres novel·les amb presència banyolina, només en els primers anys del segle XXI se n'han publicat cinc en les quals Banyoles és tema literari. D'aquestes cinc, n'hi ha dues en què Banyoles té una presència menor. La primera és *Casanova, llums i foscos* (2006), primera i única novel·la del crític d'art banyolí Jordi Gimferer, centrada en la figura del cavaller venecià Giacomo Casanova, al qual l'autor fa passar per Banyoles, fugint de les ires del virrei. Aquesta situació dóna peu a l'escriptor a fer una descripció molt reeixida de l'ambient del mercat de Banyoles del segle XVIII. La segona és *Un intrús a l'estany* (2011),

primera novel·la de l'arquitecte Joan Marcé, un text d'acció, protagonitzat per un científic banyolí que treballa als Estats Units. Al llarg del llibre apareixen diverses referències a Banyoles, començant pel títol mateix. Les altres tres novel·les tenen una major presència de Banyoles i, per això, les comentarem més detalladament.

A *Ulls d'aigua*, la protagonista s'instal·la a Banyoles per estudiar la figura d'un escriptor que va morir negat a l'estany i, al llarg de la novel·la, en sovintegen les descripcions

Ulls d'aigua

L'any 2002, el novel·lista banyolí Josep Navarro Santaaulàlia va publicar *Ulls d'aigua*. És a Banyoles on la protagonista s'instal·la per estudiar la figura d'un escriptor que va morir negat a l'estany i, al llarg de la novel·la, en sovintegen les descripcions. L'autor el descriu, per exemple, sota el sol de la tarda, quan «sembla dividit en dues franges, una de color gris mat, l'altra d'un blau lluent, com si la llum s'hagués desintegrat contra l'aigua, en una escampadissa de partícules incandescentes». O en dóna una plàcida visió hivernal: «A les branques dels arbres encara queden algunes fulles seques, penjant com ocells morts. Enllà dels joncs, l'aigua és ben llisa. A l'altra

>> Josep Navarro Santaaulàlia, Núria Esponellà i Miquel Aguirre són autors de novel·les amb presència de Banyoles.

vora, darrere unes arbrades despullades, es veu una esglésiola, posada d'esquenes al llac i de cara a dues muntanyes de carena llarga que semblen grans animals ajaguts. El sol, a punt de pondre's, projecta sobre l'aigua les seves formes invertides, lleugerament borroses. Més a la dreta, al fons de tot, alguns cims dels Pirineus, blancs de neu». En un altre moment, situa un dels personatges dalt del puig de Sant Martíà, i li fa dir: «No trobes que, vist des d'aquí dalt, l'estany té un perfil femení? La gran madona, blava, ajaguda entre els joncs». Es tracta, doncs, d'una novel·la amb una presència notable de l'estany.

Una dona d'aigua

L'estany té també una presència molt destacada en l'última novel·la de Núria Esponellà, *Una dona d'aigua* (2013), que se situa a la Banyoles de les darreres dècades del segle XIX. El treball de documentació fet per l'autora s'evidencia en molts passatges de la novel·la. Quan descriu l'entorn de l'estany, per exemple, no es limita a esmentar genèricament arbres, sinó que parla de verns, saules, oms i freixes, de rouredes i alzinars, de plàtans joves arrencats al passeig... I el mateix passa amb la fauna: ànecs collverds que neden incansables, fotges que xipollegen entre la balca, senglars que deixen rastres de fang als troncs de les alzines, un picot que colpeja la soca d'algun arbre mort amb el bec llargarut, una merla que fa el niu, una bosqueta que alimenta els moixons, un esquiol que menja pinyarques... En diverses ocasions, apareixen descripcions fruit de l'observació: «Els tornassols blavo-

sos de l'aigua s'enfosquien al lluny, cap a l'indret del cap de Bou, als llocs més profunds i entre les masses d'algues fosques. A les zones somes, en canvi, recuperaven la transparència, i eren recessos de pau». A més de l'estany, la ciutat també hi és present: els serenos que vigilen a la nit, les dones que fan la bugada als rentadors enmig de rialles agudes i contagioses, l'anís i les cansalades del balneari de la Puda, les rodes de fusta que donen nom a una plaça... Banyoles i el seu estany són el marc on es desenvolupa una trama centrada en un amor adúlter i clandestí.

La cortina de saca

Si a *Ulls d'aigua* i a *Una dona d'aigua* l'estany hi té un pes important, a *La cortina de saca* (2013), segona novel·la del banyolí Miquel Aguirre, és la ciutat de Banyoles la que hi té una presència destacada. Però no és una ciutat amable, sinó dura, aspra com el teixit d'una cortina de saca. D'entrada hi ha la presència de la calor, una calor enganxosa, xafogosa, que contribueix a crear una sensació d'ofec i d'opressió. L'autor parla d'un sol que es clava a terra com una estaca i que hi obre clivelles, i evoca una xafogor que balda les pedres i les façanes de les cases. En la lectura d'algunes pàgines de la novel·la es fan presents aquests dies

A La cortina de saca, la ciutat de Banyoles hi té una presència destacada. Però no és una ciutat amable, sinó dura, aspra com el teixit d'una cortina de saca

d'estiu banyolins tan insuportables. El protagonista, un jove periodista de Barcelona que passa uns dies de vacances a Banyoles, lloga una habitació en una casa d'hostes del carrer Sant Martíà. La descripció és cruel: la bravada d'humitat, el mosaic del terra que balla a cada pas, la finestra de fusta ratada, els llençols d'un color sospitós, una ferum de florit que impregna tota l'habitació, el sostre despintat i amb teranyines...

Al llarg de les seves pàgines apareixen moltes referències banyolines fins al punt que la ciutat no és només el marc on se situen els fets, sinó que esdevé un dels protagonistes de la novel·la. El mateix títol de la novel·la té clares referències banyolines, perquè «les Saques» és el nom popular d'una de les fàbriques més importants de la Banyoles d'aquells anys. Els personatges amb els quals es relaciona el protagonista són també banyolins. L'autor els presenta amb altres noms, però el lector hi pot identificar personatges de la Banyoles de la dècada de 1930. La novel·la, doncs, té elements de *roman à clef*, en què, sota la màscara de la ficció, s'explica una realitat, les tensions socials que es vivien l'any 1935 i que esclataran poc després: la confiança dels dirigents republicans en els seus ideals, la resistència sorda dels que fins aleshores tenien la paella pel mànec i que no volien cedir poder, i la postura més radical dels anarquistes i del moviment obrer. Aquests són els elements del drama que esclata en un calorós estiu de 1935 en una petita ciutat que aleshores tenia cinc mil habitants.

Jordi Galofré és historiador.